Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета а Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а орган

Кхаьра 21 Август. 1957 шу № 16 (2131) Мах 20 кеп.

Коммунистически партена гонахьа кхы а чIоагIагIа кхота а денна, кердача толамашца духьал долх Советски адамаш Октябра 40 шу дизарна

Школай болх вахарца бувза

15—16 августе Шолжа-ГIали тIа чакхоаьлар дешара балха тIарча гIулакххой республикански хьалхарча съезда болх. Новкъосташа Цыганковси Плешановаси яьча докладех лаьца къамаьлаш даьчар белгалдаьккхар халкъан дешара гIулакх тоадара хьакъехь партен XX-ча съездо хьалхашка оттадаь доккхий декхараш советски школес мишта кхоачаш ду.

Бераш коммунистически кхетамца хьалкхедарна, дийшаь баьлча вай кагий нах балха говзал йолаш хилийтарна, заводашцара, фабрикашцара, маьхк-даьттан промыслашцара, колхозашцара, совхозашцара, МТС-ашцара школай бувзам чIоагIбарна, школашка Iомаду Iилмаш практически балхаца а, болх дешарца а хоттарна дIадахача дешара шера дуккха хIамаш карахдаьнна дале а, уж гIулакхаш кхы тIа а тоаде, лакхде дезалга дийцар съезда делегаташа.

Советски школанна хьалхишка латта декхараш доккхий а сий долаш да. Нохч-ГIалгIай АССР юха меттаоттаярца дувзаденна керда декхар хьалхишка отт вай республикерча школашта — цхьаккха бер ара ца дуташ, цIабаьхкача гIалгIайи нохчийи бераш школашка чулацар а цар даьшта-ноаношта юкъе шерра кхетама болх боаржа а баь, цхьаь-цаI бер школера дIадаргдоацаш болх лелабар а. Из хьехархой коллективашта, сельсоветашта, партен а, комсомольски а, пионерски а организацешта хьалхишка латта сийлен декхар да.

Школе беча балха керттера дакъа — урок да. Массе а оагIорахьара уйла а еш, берашта кхетаде атта хургдолча бесса урок кийчде декхарийла ва хIара хьехархо. Программа чулоцаш йола керттера материал бераша урока тIа Iомае еза, цIагIа де царна телаш дола дешара балхаш сов а ца доахаш. Цу тайпар никъ нийса хилар а, берий унахцIенон на из лоархIам болаш хилар а хьахьеккад, дешара а кхетама а балхашта доккхий толамаш даьхача, дикагIа болча, хьехархоша.

Геттара доккха маIан долаш гIулакх да «аьрдагIа да», аьнна, цIи дIаяхача берашца къаьстта болх лелаоелга. Иштарча берий гIулакхаш къаьстта чIоагIа Iомадеш, тохкаш хила беза хьехархой, классашта кулгалдеш бараш. Хьехархочун декхар да оер фу хьашт долаш, сенца сакъердалуш да, хьанца хьоашал леладеш да, малагIча ловзарашта тIера да ховш хилар а, цу доллача хIаман лоархIам а баь ший болх лелаоар а.

Цхьан школе, цхьан классе таип-тайпарча къамех долаш бераш нийслу вай мехка. ХIара денна царна юкъера доттагIал чIоагIдеш балхаш де декхарийла я школай коллективаш. Къаьстта чIоагIа маIан долаш ба из интернациональни болх цIабаьхкача гIалгIайи нохчийи бераш керда чудолхача школашка. Цу балха орцагIа яха еза школашкара комсомольски а, пионерски а организацеш.

Шалж-ГIали школай коллективаш ма-могга гIодеш хила еза керда вIашагIтохаш йолча нохчийи гIалгIайи школашта. Съезда делегаташа массане а цхьатарра раьза болаш тIаийцар Шолжа-ГIали тIарча № 1 йолча школа-интерната директора н. Балаянца аьннар. Цо аьлар: «Шолжа-ГIали школашкарча хьехархой коллективай декхар да керда хьаеча нохчийи гIалгIайи школашта гIоделга. Вай цу школашта шефство лелае еза, урок мишта вIаштIехьа даккха деза методически къоастамаш де деза, хьехар де деза, воаш дуккхача шерашкахь балхаш тIа Iомадаьраш царга дIакхачийта деза». Из нийса да.

Дешара шу доладала юхе дисаьча кIиранна цIаькха а цIаькха а тохкам бе беза динза дисар гучадоаккхаш, масса а оагIора кийчо яь духьал даха деза кердача дешара шера.

Iилмай картера гIулакхаш довзаш, къахьегамца безам болаш, къамашта юкъера вошал, доттагIал хьашт долаш, шоашта накха хьийкхаь шоай нана санна, Даьхе езаш хургйолаш хьалкхеергья вай воай тIехье — из уйла даиман дагакхоабаш, цхьанна халонах ца къахкаш, из декхар кхоачашдарна тIакхувш хила веза школен хIара болхло.

КХЕТАМА БОЛХ ДИКА ДIАОАТТАБАЬБ

Грозненски районерча Старо-юртовски совхоза коллективо дог раьза долаш тIаийцар коммунистически парте баь соцам, укх гаргарча шерашка хIара сага сих лаьрхIа дулхи шурей, даьттеи даккхар Американ тIехьа Кхедарах лаьца бола соцам.

Боккха кхетама болх лелабу агитатораша совхоза болхалошта юкъе. Дукха ха йоцаш партийни бюрос агитаторий семинар йир. Цига къамаьл дир нов. Степановс. Цо аьлар: «Укх тIехьарча хана агитколлектив цIабаьхка нохчийи, гIалгIай юкъе бахкарца шеръенни». Из боккха низ а белха новкъостал а да.

НОГАЕВ.

Шаьла хиннача митинге

ВIалла а гулбеннабац Шаьларча Стадионе 13-ча августа санна нах. ССКП ЦК-а секретараца нов. П. Н. Поспеловца Шаьла района къахьегамхой вIашагIкхетарна эттача митинге дукха кагийи боккхийи нах юкъе а болаш къахьегамхой баьхкабар.

ЧIоагIа тIоараш а детташ «ура» яхаш тIаийцар районерча къахьегамхоша трибуна тIаваьнна Советски Союза Коммунистически партен секретарь н. П. Н. Поспелови, из накъа воаккхаш хинна партен обкома секретарь н. Яковлеви, НГIАССР-а Оргкомитета председатель н. Гайрбекови.

Митинг хьа а йийлар партен обкома секретара н. Яковлевна къамаьл де дош а делар Шаьларча райкома партен секретара н. Донсковс. Районерча къаьхьегамхошка моаршал а хоатташ н. Яковлевс областной партийни организацени Н. ГI. АССР-а оргкомитети цIерах доккха баркал аьлар ССКП Центральни Комитета Нохч-ГIалгIай къаман новкъостал дарах а деш хиларах а.

— ССКП-н XX-ча съездо баьча соцамах, — аьлар Яковлевс, балкхаройи, къарчойи, гIалмакхойи, нохчийи, гIалгIайи къамашта тIа лаьтта бакъдоацараш дIадаьхар. Парте а правительствос а новкъостал дарца ларттIа дIадода Н. ГI. АССР вIашагIъйоллара гIуллакх. Халкъа боахам лакхабрна чIоагIа къовсам лоаттабеш ба къахьегамхой. Укх шера лакхденнад ялат чуэцара гIулакх. Нохч-ГIалгIай республикас ханал хьалхагIа паччахьалкхен ялат дIадалара а доххкара а план кхоачашъяьй. Кхоачашъяьй дулхи, шуреи, фуаши тхан дIадалара план а.

Культурнии бахареи хьашташ кхоачашдарна Нохч-ГIалгIай республикан къахьегамхошта 3,5 эзар цIа хьалдаьд, 12 эзар хьалде доладаь а да. Сийлахь-боккхача Октябрья 40 шу дузача деношка хьалдаь даргда 20 эзар цIа.

Шаьларча совхоза 3-ча отделенен управляюши волча н. Коржас дийцар отделенен коллектива къахьегама толамех. Цо белгалдаьккхар кходи даьлча силос лаьттагI йоллар план кхоачашъерг хилари бизза Iана эшача доакъара кхоачам берг хилари. Совхоза коллектива цIерах цо дош делар сийлахь Октябра шовзткъа шу дизара сийна тIайца декхараш ханал хьалхагIа кхоачашде.

Дег чу дужаш дар 3-ча отделенен болхлочо н. Садаевас даь къамаьл. Цо аьлар: «Баркал оал аз езача партена, правительствона Н. ГI. АССР вIашагIъйолларна. Эрсий къаманца барттайна белхаш а деш касттача хана тхоай республикан юрташ хозъергья оаха». Советски Союза коммунистически парти хоаста а еш чакхдаьккхар н. Садаевс ший къамаьл.

Н. ГI. АССР-а Оргкомитета председатела н. Гайрбековс къаьмаьл даьчул тIехьагIа, къамаьл де дош лу Советски Союза Центральни Комитета секретарь волча н. Поспелов Петр Николаевича.

Центральни Комитета цIерах дIайха моаршал далар н. Поспеловс Нохч-ГIалгIай къамангa. Даьча къамаьлашта юкъе, новкъост Поспеловс дийцар парте баьча соцамца республика вIашагIъйолларна дуккха а ахча хьахецари, керда заводаши, фабрикаши, школаши, детсадаши, къахьегамхошта эша гIулакхаш кхоачашдеш йола комбинаташ хьалъерг хилари, нохчийи гIалгIайи халкъа боахама масса йолча отраслешка болх бе йиш хилари, кагийча наха масса йолча школайи техникумий, институтий, наIараш йийла хилари.

Шаьла районерча поинерашеи школьникашеи н. Поспеловга моаршал а хьаттар, зизаш а делар.

Шаьла районерча къахьегамхоша ССКП Центральни комитета дош делар, Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна шоаш тIайица социалистически декхараш, шоай низаш кхо ца деш, кхоачашде.

Митингах Шаьларча къахьегамхошта еза коммунистически партии советски правительствои езилга хьахьоккхаш йола демонстраци хилар.

ШИПУЛИН.

Дика болх бу комсомолец

Коммунистически партеси Советски правительствоси къамий ленински нийса политика чакх а йоаккхаш баьча соцамах юха меттаоттаеш я Нохч-ГIалгIай АССР. Нохч-ГIалгIай республика юха меттаоттаеш хиларах Казахстанера а Киргизера а шоай мехка баха цIабаьхка дукха гIалгIайи нохчийи ба. Царех дукхагIа бараша чуIе цIенош деш а кхы тIа йоагIача хана де дезаш а ба.

ЦIеношта эшаш йола дахчан оаттахалаш (кораш, наIараш) еш йолча Шолжа-ГIали тIарча заводе къаьстта дукха да укх шера балхаш, цу завода болх боккха лоархIам болаш ба гIалгIаии нохчийи автономи юха оттайира хьакъехь партес а советски Iаьдало а оттадаьр сийленца кхоачашдарна:

Сийлахь йоккхача Октябрьски революцен 40 шу дизара сийна, берригача мехкара къахьегамхой санна, социалистически яхь а оттаяь, денгара денга керда толамаш доахаш, шоай мехка баха цIабаьхкача нохчаштеи гIалгIаштеи цIеношта эша оттахалаш дукхагIа кийчъеш ба завода болхлой.

Цу социалистически яхьа юкъе а ваха дика деча балхашца белгалваьннав ший планаш 200 процент гаргга кхоачашъеш воал къона болхло, комсомолец Ужахов Хаматхан.

Сурта тIа: шоай мехка цIабаьхкача нохчаштеи гIалгIаштеи еча наIарашта эша пIенда хоадабеш воал комсомолец Ужахов Хаматхан.

М Долгодушева сурт.

Сий дола жа Iу

16-ча июля 1957 шера «Калинина» колхоза тIа, ше ваьхача юрта СоагIапча цIавера Боков Заьламха. 23-ча июле колхоза членал дIайийцар Заьламка. Казахстане Iоамаяь комбайнереи, трактористеи, слесареи говзалаш ховш вар из. Жа Iуна болх а дика ховра Заьламхана.

Балха вахар гIулакх шийца дийцача, Заьламха аьлар. «Доккхий, бехктокхамера декхараш латтилга хов сона хIанз, Республика вIашагIъйоллача хана, Нохч-ГIагIай АССР-а къахьегамхошта хьалхишка. ДукхагIа сайх пайда баргболча балха гIоргва со».

1033 устагI хьа а ийца, МагIалбикерча гIалгIай совхозе, 3-ча отделене жа Iу вахар Заьламха.

Дукха ха йоацаш, цхьан дIайхача дийнахьа юрта юхе жа соца а даь, цхьа устагI Iоа билла човна молхаш хьоккхаш воаллар Заьламха, маьлхе жа соца а даь хIана ду Iа лорал аьнна шийга хаьттача, цо аьлар: «Ший ханнахьа дарба ца дича зIамигача човнах доккха эйп хул. Молхаш хьакха се ваьлча Iийне дугаргда аз жа. Коммунистически партеси Правительствоси укх касттача шин-кхаь шера, сага сих лаьрхIа, дулхи, даьттеи, шуреи арахецар гIулакхa, Америка тIехьакхе дезарах къахьегамхошта хьалхишка оттадаь декхараш довзаш а, уж кхоачаш дедгдолаша ва жа Iу.

Ше леладеча жен дика Iунал а деш, кагий Iоахарий да а ца дойташ дуккха жа деба де лаьрхIа ва гIалгIай жа Iу.

Сийлахьча Октябра шовзткъа шу дизара сийна доккхчий толамаш доахаргдолаш ба Боков Заьламха а изза мо кхыбола совхоза отделенен болхлой а.

Котиев МАХЬМАД.

КОМСАШ ЧУЭЦА ЙОЛАЕННИЙ

Шолжа-ГIали гонахьарча юртий районе Тиркала дехьа Стари-юртарча дулхеи-шурии совхозе комсий беш я.

Комисаш лелаераш чIоагIа къахьегаш хиннаб уж чIоагIагIа хьувкъийта гIерташ. Комсаш лелаечар дезача хана лаьтта юха а аьха, тоха езача молхаш а теха зе дергдолча садоахкача хIамилгашта духьал къовсам лелабаьб.

Цига хьалхара комсий гейдолгиш кхаьчад. ХIанз чуэца йолаенний дика хьийкъа комсаш.

Совхозо хьалхара центнераш рабкоопа складе хьаийцай. Комсаш дIахо чуэцаш латт.

Нохч-ГIалгIай республикера Дерригдунен VI-ча фестивале яха нохчийн гIалгIайи юкъе бола туристий делегаци Московски Кремлена юхxe.

Эсамбаев Iалисултана Махьмуд

Дерригсоюзан а шозза Дерригдунен а художественни конкурсай лауриата дипломаш яьха а гIорваьнна а вола артист. Цу нохч-гIалгIай сий долча воIах лаьца писатело Базоркина Идриса язъяь очерк тахан оаха 3-ча оагIо тIа арайоакх.

Шоашта цIенош деш бола нах

Ачхой-Мартановски юрта совета территорешка цIабаьхка нохчий сихха шоашта чубаха цIенош деш ба.

1.035 цIабаьхкача дезала 630-не цIенош де участкаш хьаийцай, 564 дезал шоай низаца шоашта цIенош де болабеннаб. 200 дезал шоашта чубаха цIенош хьалдаьд.

ЦIенош хьалдеча дика белхаш деш ба Садулаев Iаьлеи, Садулаев Хьусени, Камаев Хасмахьмади, Дидаев Адами, кхыбараши. ЦIенош деш болча наха Iаьдало ссуда а, гIишлоний материалаш а телаш новкъостал ду.

НОГАЕВ.

ГIУЛАКХА УХА НАХ ТIАЭЦАР

Коммунистически парте низ нахацара къаста йиш йолаш бац, наьха гIулакх ди дезача тайпара деш, ший ханахьа тIехьа ца а доахаш хала беза берригa боккха а зIамига бола кулгалхой. Берригa кулгалхой декхарийла ба гIулакхa тIабаьхкача наьха гIулакх боккъонца ла а дийгIа, цул тIехьагIа ди дезаш дола гIулакх де а из доагIаш дале, доагIаш деце цу сагага хьаькъалца де дезар дIадувца. Цхьацца дола гIулакххаш да цу сахьате дехар дIадала а дIаала мегарг долаш, из гIулакх деш бац дукхагIа бола кулгалхой. Деношбийсаш йоахаш багIа нах цу кулгалхошта тIа кхача гIерташ, шоай доаккхача-зIамигача гIулакха царгара цхьацца гIоновкъостал деха безам болаш. ДукхагIа болча кулгалхоша из тайпара дола гIулакх каьхаташца леладу, шоаш яьча чIоагIонга кхы тIехьагIа хьожа а ца хьожаш дIадул. Цу тайпара бола кулгалхой болх нийса бац. Уж массе хана хила беза нахага дIадувцаш нах дIаккхетабеш, ала дезача тайпара царга бакъдар дIаоалаш. Уж хила беза цар боахам, вахар ховш, цIаккха диц ца луш болхлой ахархой гIулакх деш.

Владимир Ильич Ленин хиннав масса хана болхлойн ахархойи гIулакх ше деш, царна юкъе ше болх лелабеш, ше яьча чIоагIонга массе хана хьожаш, из нийса чакхйоккхаш, цунга хьажа везар хьожийташ. Владимир Ильич Ленин масса хана хинав законах доагIа гIулакх деш, из дайташ..

Вай республике гIалашкеи районашкеи цхьабола кулгалхой шоай да дезача тайпара тIабаьхкача наха гIулакх деш бац. Назрановски райисполкоме масса хана Iуйранна денна сайрийга кхачалца багIа нах председатела новкъ. Костюка а цун заместителашта а шоашта эшар хьадеха царгар тIакхача ца могаш. Кабинетера кабинете ухаш, шоашта беза кулгалхой хьа ца коробогIаш, шоашта эшаш дола гIуллакх де саг ца коровоагIаш. Иштта кхы дIахо са тоха йиш йоацаш мотти я Шолжа-ГIала тIа Горисполкоме председатель новкъ. Брыксин волча а. Массе хана цига я йоккха очередь, тIабаьхкача наха деш гIулакх дац, ала дезар ала дезача тайпара дIоалаш а бац цигара кулгалхой, Iуйранна даьнна сайрига кхачалца нах ба цига шоай гIулакха тIаухаш, гIулакх ца хулаш юха цIа ухаш.

Партес массе хана йоах наьха гIулакхага хьожаш боаца кулгалхой бехк токхаме оза беза.

КОСТОЕВ Д.

ДЕШАР ЧАКХ ДОЛАШ ЛАТТ

Укх деношка Н. ГIАССР-а Оргкомитета культуран управленес вIашагIтеха йола биъ бетта дешаш хинна клубий болхлой курсаш йийсте йоал.

Цу курсашка дешаш ба республикан масса йолча районашкара нохчий а, гIалгIай а, эрсий а.

Города культурни учреждена шка деш дола белхаш довзийтад курсанташка.

Къоанал вай мехка сийдолаш я

Са къоанал Iаьдало Iалашъю

Са даьннад 72 шу, сай 15 шу даьлча денз волавеннав со болх бе, каменщик хила Iомалуш. Цхьан шера из болх дика Iомабаьчул тIехьагIа вахар со мастерал болх бе. 1905 шера революционни болх лелабеча большевикашца хьоашал а теха, царца болх бе волавелар со. Аз лелабаь болх беррига къайлагIа лелабеш бар. Шоатта дийнахьа «Звезда» «Правда» яха газеташ болхлошта юкъе доаржадеш, партен никъ царга дIабувцаш митингаш а еш, царга дIадувцаш масса а хана болхлошта тIалатта хала Iазап белгал а доахаш болх лелабора аз Новороссийски, Курски областеи. 1911 шера денз профсоюзан член ва со, 1917 шера денз партен член ва со.

1922 шера партен ЦК хьожаваь со хьавайтар Владикавказе торгови предприятешка болх бе аьнна. Цига сайна бенна болх тоабаьчул тIехьагIа, лоамарча партен комитето хьожавир со «Грознефть» яхача тресте болх бе, се укхаза хьа ма кхаьчче со волавелар бокъонца бе безача тайпара болх бе. 1956 шерага кхаччалца цига балха хиннав со. Аз баь болх хоастабеш 1946 шера еннай сона «За доблестный труд» яха медаль, 1945 шера «За оборону Кавказа» яха медаль, 1954 шера Ленина Орден, кхы а дукха сийлен грамоташ а.

Тахан, са 72 шу даьлча, сона Iаьдало чIоагIа новкъостал ду: 1.200 сом пенси тел, кхы а эшаш дола новкъостал ду. ХIама ца эшаш дика вах со.

ВЕЛИЧКО Д. П.

Безаме накъаваккхар

«Красный молот» яхача завода № 5 йолча цехе сварочни балхаш деш вола старши мастер коммунист Дмитри Иванович Дандышев. Цеха коллективо укх деношка балхах мукъавоалаш вола къаьна мастер безамца накъа воакх. Новкъоста Д. И. Дандышевс вIалла юкъе юкъ ца йолаш 27 шера хадданза болх баьб цу цехе.

Сурта тIа: накъавоаккхача саррахь коллективо шийна енна зизай букет мархIа а йоллаш латт н.Дандышев.

А. Михайлова сурт.

Дезача денга совгIат

Цхьа барти цхьоагIои йолаш дика вIашахкхийтта балхаш деш ба Сунженски района сунженски пищекомбината болхлой. Июль бетта 446 эзар сома валовой продукци арахецарца 146 процент кхоачашъяьй цар шоай бетта йола балха план. Иштта дика хьокхамаш гойташ ба цига пладоовошни цехе болх беш июль бетта боарамал тIех 65 эзар банка джема араяьккха бола болхлой а. Цул совх, итт эзар банка повидла иштта дукха варени арахийцай цар паччахьалхенна.

— Из тхогара совгIат да йоах цар, — сийлахь — боаккхача октябра шовзткъа шу дузаш долча дерригача адамий дезача денна.

Цу дезача денга яхье бовларца цехе балхаш деш болча дукккхача кхалнаха а хIара денна шишша нормаш йоах балха тIа.

Дика вIашахтеха да цу комбинате керда сомаш кийчбар а. Кховзткъеи итт тонн гIамгIаши ши тонна боалаши арахецарна кийчъяь шовзткъа тонн сульфаши я цига.

ДIабайнача ворхI бетта комбината коллективо плана тIатехад кхы а 408 эзар сома валовой продукци арахецалга. Иштта къовсам лоаттабу ханал хьалха балха задани кхоачашъярна пищекомбината коллективо.

А. ДОДОВ.

Барт бола шофераш

Шолжа-ГIали тIа хIара денна луш я нах дIа-юха кхувлаш лела тайп-тайпара бос бола «зимаш» «победаш». Уж я Шолжа-ГIали тIарча таксо-моторни боахама машинаш.

Цу таксо-моторни боахама шофераш дика балхаш деш ба.

Къаьстта вIаший новкъостал а деш яхьаца болх бу цхьан машина тIа болх беш болча шофераша новкъосташа Асхьабовси, Покусаевси. Цар вIаший бовзар а юкъе леладу гIулакх а гаьннара хьадоагIа. Из яр Асхьабов балха ваха ха, таксо — моторни боахама Горьки яхача гIали тIара керда машинаш йоалае шоаш бохийташ вIашагIкхийтар уж шиъ. Цигара машинаш йоалаеш цIабоагIаш, цар вIаший дош делар цхьан болх бергболаш. Шоай дош доха а ца деш, денна шоай балха гIулакх лакхдоаккхаш, вIаший новкъостал деш хьабоагIа уж цу хана денз.

— Тхо вIашагIкхийтча денз хьа тхона юкъе цIаккха а мегаргдоаца хIама нийсденнадац, — йоах эрсечо Покусаевси, нохчочо Асхьабовси.

Иштта дикача гIулакхашца пучабаьнна ба, цхьана машина тIа болх беш бола Оздоеви Д. Антонозевичи. Цу шинне цхьана болх бу дукха ха яц— еце а хIанзалехь кхийнад цар доттагIал де. Шоайла хьаисаи доацаш, машин цIенъеш, тоаеш, вIаший хьожаш ба уж.

Цу таксо—моторни боахама эксплоатацен начальник волча Говриловс йоах, ткъаьх нохчои гIалгIаи ва укхаза балха, хIаьта берригаш а дика болхлой а ба уж.

БУЗУРТАНОВ О.

АХЬМАД ВЕДЗИЖЕВ

Бус

Сатийна, сирда я бийса,
Хозаш яц гонахьа гIар.
Гаьнаш тIа тIадамаш тувсаш
Дуллаш латт меллаша тхир.

Ха яхай, набарах енна
Йола юрт дIатейжа я.
...Гаьна кIал гIанда тIа хейна
ЙоI хьесташ зIамга саг ва.

Меллаша хьекхача михо
Къоначий дегIамаш хьест...
ТIех воалаш уллув да сихо,
Кегийрхойх цIаьхха бIарг кхет.

Уж гаро йойт сога уйлаш,
(Ма хета, из хьагар дац).
Ужжамо се къона волаш,
ЙоI хьастанза со а вац.

Яле а керта тIа холуш,
Шераша тIайилла йис,
Хьамар хетт се къона волаш,
Айса яь безама фос.

Уж хайша багIача гIанда,
Лувш хилча дувца йиш яр,
Са дега безама ондо
Уккказа кхийна хилар.

Сатийна, сирда я бийса,
Набарах тайжа я юрт...
Дага латт хьалхара айса
Езачоа цкъа баьккха барт.

1957 ш. гI. Алма-Ата.

Германски Демократически Республикера Советски Союза Партийно-Правительственни делегаци цIаяр

14 августа делкъал тIехьагIа бIаьш хула москвичаш гIозбаьнна бахар Внуковски аэродроме Германски Демократически Республикера цIаенача Советски Союза Партийно-Правительственни делегацена духьала.

Гулбенначар ди детташ санна деттача тIоаращца моаршал хоатт аэроплана чура арабаьннача Н. С. Хрущевга, А. И. Микоянага, кхыболча Партийно - Правительственни делегацен членашка а—СССР-а кхыча мехкашкарча гIулакхий Министр волча А. А. Громыкога, арахьа махбара Министра заместитель волча П. Н. Кумыкинга, ССКП Ленинградски горкома секретарь волча И. В. Спиридоновга, ВЦСПС председатель волча В. В. Гришинга, къахьегамхой депутатай Московски городской Совета исполкома председатела заместитель йолча З. В. Миронавага, ВЛКСМ Центральни Комитета секретарь волча В. Е. Семичастныйга.

Къахьегамхой викалашца Советски Союза Партийно-Правительственни делегацена духьала баьхкар новкъостий Л. И. Брежнев, Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Г. К. Жуков, О. В. Куусинен, М. А. Суслов, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, М. Г. Первухин, СССР-а министраш, центральни ведомствай а учрежденей а кулгалхой, маршалаш, Советски Эскара генералаш а эпсараш а, юкъарлен организацей викалаш, СССР-а Лакхарча Совета Президиума, СССР-а Министрий Совета а министерствай а бехктокхаме болхлой.

Аэродроме вар Москве вена Монгольски Халкъан Республика Министрий Совета Председатель н. Цеденбал. Духьала баьхкачарна юкъе бар Германски Демократически республикан СССР-ерча посольства персонал, СССР-е акредитованни йолча дипломатически викали Керттерабараш, хIаьта советски а кхыча мехкий а журналисташ.

Делегацеца Берлинера Москве юхавера Германски Демократически Республикан СССР-ра посол И. Кениг.

(ТАСС).

Советски Союзе гIолла

Аьшка руда доалла керда моттиг

Кустанай. (ТАСС). Кустанайски областе къилбаседан оагIонгахьа Алешинка яхача юрта йисте геологаша лехай дукха аьшка руда доалла керда моттиг. Бурув теха хьал тIа даьккхад рудан хьалхара куцаш.

Металл дукха далларах (65 процент) белгал да уж. Рудан тIоа 60—80 метр сомал йолаш ба.

Алешинка — укх тIехьарча шерашка геологаша Тургай ара магнетиташ доахкаш леха 28-гIа йола моттиг я. ХIанззехь а укхаза лехача магнетитий аьшка рудан дукхал массехк миллиард тонна лоархIаш да.

Укх деношка Челябинскани Магнитогорскани домнашта хьалхара руда лургда Соколовски - Сарбайски комбинато Цунца дукха гаьна йоацаш геологаша лехар кхы а аьшка руда доалла йоккха моттиг — Къалбехьен - Ломоносовски яхар. Укхаза доахка магнетиташ 140 метрага кхаччалца кIоарга техка да.

Гисаковски морача железнаький базага гIолла хьалъе кийчъеш латт лоаман рудан гигант. Техка йисте йоалаш латт Къулбехьен - Ломоносовски магнетиташ доахка моттиг.

Йоккха Тургай Iаьржа металлурги дегIайоалаярна Iалаьмате йоккхий торонаш йолаш я. Аьшка рудел совх, укхаза лехад марганец, бокситаш, цIеро ца доагаду лоабаташ. ХIанз геологаш кхеран кIора а, кхыйола минеральни бедал а лохаш ба.

Соахкарчул шозза дукхах нах чубаха цIенош хьалду

Сталинград. (ТАСС). ХIанз городе 2,5 миллион квадратни метр лоархIам болаш нах чубаха цIенош да. Уж тIом хилалехь хиннача нах чубахача цIеной фондал дукхагIа да.

Сталинград дIахо хьалъеш латт. Кертерча бердай-йисте дукхаза вIашта даь пхиаш цIенош а долаш керда улица юллаш латт. Нах чубаха керда цIенош деш латт Ленина проспекте, тракторни а металлургически а заводий районашка, города каналал арахьарча даькъа тIа.

ТIехьарча хана хIара шера бахархошта 100 эзарнегара 120 эзарнега кхаччалца квадратни метр лоархIам болаш дола нах чубаха цIенош кхаьчад. Укх шера, ССКП ЦК-аи СССР-а Министрий Советеи СССР-е нах чубаха гIишлонаш хьалъяр дегIадоаладарах бола соцам кхоачаш а беш, Сталинграда гIишлонаш хьалъераша 200 эзар квадратни метрага кхаччалца лоархIам болаш нах чубаха цIенош кийчдергда, аьнна чIоагIо яьй.

ШУРА ДУКХАХ ЙОАККХ

Советски Союзе колхозашеи совхозашеи ах шера 2,5 миллион тонн шура дукхагIа яьккхай дIадахача шера ялх бетта яьккхачул.

ХIара Iаттагара шура яккхар юкъера лаьрхIача 152 кг. дукхагIа яьккхай укх шера.

Хьайбаех боала пайда лакхбара дика хьокхамаш даьхад ах шера хIара Iаттагара 1.769 килограмм шура яьккхача Московски областерча колхозаша Рязански, Ленинградски, Тульски, Николаевски, Крымски, Днепропетровски, Воронежски, Колужски областашкарча юртабоахаман артелаша.

Шура яккхар лакхдаьд Литван, Белоруссен, Узбекстанан, Латвен, Киргизен, Станиславски, Киевски, Брянски, Смоленски, иштта кхы дукхача областашкарча колхозашеи совхозашеи.

КЕРДА ГАЗОПРОВОДАШ

Киев. «Укргазнефтестрой» яхача треста центральни ремонтно - механически мастерской коллектив Ставрополь — Москва, Косов — Черновицы, Казань — Горький газопровода шоллагIа така хьалдара задани кхоачашъеш я. Мастерскешка тоаю кранаш — трубоукладчикаш, роторни экскаватораш, автомобильни кранаш, канаваш цIенъеш йолеи изоляционнии машинаш, кхыйола механизмаш, хIаьта керда хьаю битум лелаю агрегаташ, аьшка конструкцеш.

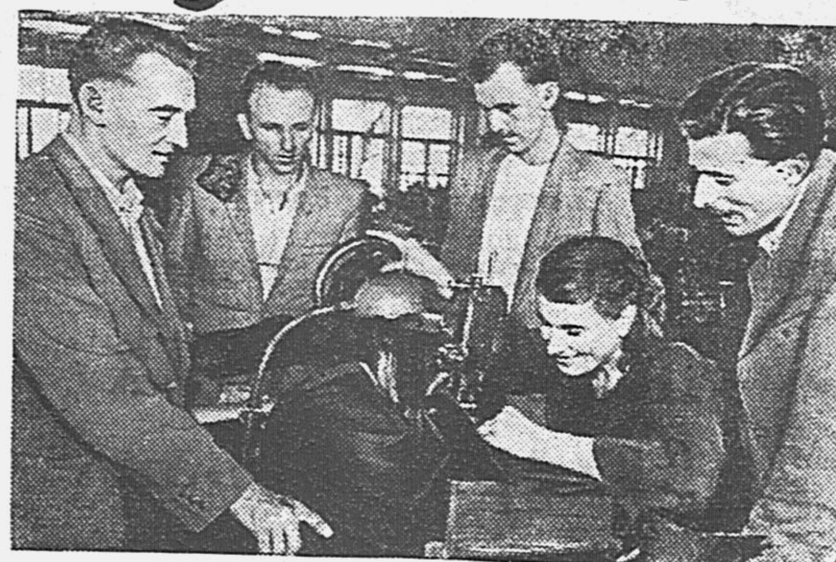

Ленинград. ШоллагIча шера яхь лоацаш ба Закарпатера Вилской обувной фабрика болхлой, № 1 йолча «Пролетарская победа» яхача фабрика йиълагIча цеха коллективаца. Укх деношка закарпатски обувщикий группа Ленинграде енай. Уж хьаьжар Ленинградерча хьалхале лелаерий балхашка.

Сурта тIа: обувь тегаш а хьайоахаш а йола Журавлева Вера ший балхах дикагIа дараш закарпатски обувшикашта дIадувцаш йоал.

Аьрдехьара аьттехьа: механик Гайду А, заготовщик Балог А, обувь хьайоахаш бола Андришко Ю. Маринка Я.

Бахарева А. Сурт.

Торф йоаккха машинаш

Литовски ССР. Шяуляйски торфопредприяте 6 эзар гектар торф йоалаш моттиг я. Укхаза шерра пайда эца торф йоалаш моттиг я. Торф йоаккхача арений квадратилалла, трактора тIехьа йолх низ бола фрезерни барабанаши, электрофицированни волкователаши, кхыйола агрегаташи.

Саго хала беш хинна болх укхаза берригa кердача техникаца беш ба. Из бахьане деннеи-бийсаннеи 8 эзар тонн доагам доакх.

Шяуляйски фрезерни торф эггара дарегIа я вай мехка. Предприяте цхьацца тоннах дода 11 сом ахча, кхычахьа Литве торфа предприятешкара йоаккхачул шозза дарегI.

Укх шера берригa торф йоаккхаш болча машинисташа шоай керттерча профессел совх, кхы слесарий а электрикай а специальносташ Iомаяьй. Из бахьане механизмашта еш йола ремонт кIезгъеннай, 20 процент кIезгбеннаб агрегаташ тIа болх беш хинна болхлой. Торф яккха, торфан кхаш кердача хьисапе кийчдеш да: уж кийчдац хIанза торф йоккхача хана, кийчду гуйрана торф йоккхаш бола болх йистебаьлча.

Цо вIаштIехьдаьккхар цикловой торф яккхар гектара тIара 18 тоннагара 30 тонага кхаччалца лакхделга. Цхьан болхлоча беш бола болх лакхбеннаб кхозза дукхах. Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна предприятен коллективо тIалоацам баьб шоай заданел тIех 50 тонн торф яккха аьнна.

Баьш аьхача хьийкъа ялат чуэца новкъостал деш 200 эзар патриот ва

Алма-Ата. (ТАСС). Казахстанерча колхозашкеи совхозашкеи баьш аьхача хьийкъа ялат чуэца вежарха йолча республикашкара а Казахстана городашкара а 200 эзар патриот венав.

Массарел дукхах — 70 эзар совх саг вайтав Российски федерацес. Духхьал цхьан Москвереи Московски областереи Казахстанерча кхашка хIанз укх сахьата болх беш 13,5 эзар зIамги саги йоIи я.

Украински ССР-ера массаз а бахаргболаш Казахстане венав 4 эзар комбайнащца деча белхий мастер.

Казахстане ялат чуэцаш болх беш болча патриоташта юкъе 8,5 эзар юрта боахаман механизацен училишешка дийша арахийцараш ба, 34 эзар саг производственни практике баьхка юртабоахаман вузашкареи юрта боахаман механизацен училишешкареи студенташ ба. 50 эзар гарга саг вейтав Казахстана городашеи промышленни центрашеи.

ХЬ. МУТАЛИЕВ

„ТАЛГИ" ЯХАЧА КУРОРТЕ

Махач-Калара ткъо километр гаргга ваха веза Дагестански АССР-е гIоръяьнна йолча «Талги» яхача курорте кхача. ДукхагIча даькъе цкъазза вIаьшкардаь безаме а лостаме а дола къаьна цIенош, вай замалахь, Советски Iаьдалах, даь дукккхаза вIаьшкардаь чура а тIера а сийрда, паргIата дола цIенош метта дагIаш йолча Махач-Кален готтача, бакъда сийна ягIача гаьнаша хозъяьча улицех ара а яьнна, городера къулбехьа уллача «Талге» бодача новкъа ерз тхо тIадагIа цIена «Победа». Iун доал доацаш шоай лоIаме дийрзаьжа санна, сийнча сигала чIегилгаш хинна еха хьувзача морхаша юкъ-юкъе ше къайла боале а, садукъаш бIайха хьеж сигалара июль бетта тIеххьарча деной малх. Бакъда, дехьа а сехьа а хьун петараша сийндаь дагIача лакхача довкъашта юкъе уллача голаш еттача наькъах машин чутиллача, кIеззига миха Iимад йоалл. Са паргIатагIа доаккхалу, Iымарцарах хьаж-юкъе тIалийлха хьацара тIадамаш докъадале цIадоалл, машино а михо гIадийгаь массал совъяьккхача санна хет.

Хоастам хилба, Iаламо вайна телача кхы а дукккхача хозанех тарра, болча бе кхаьча, хозала сурате дийрзаь бIаргаго йиш еце а, хьегача а къинах кхаъ-кхалап ца дехаш, кIаьдденна ахI ца оалаш, сага болча тоама тешаме Iунал этта латтача, лаьттан букъ тIа гIолла ший эздий шок етташ, хьидда лелача цIенача фона! «Талги» яхача курорта шакIа мо цIена а къаьга а дагIа цIенош хьуладеш гобаьккха ягIаш листта сийна гIа теха хений гаьнаш я, хIаьта чIоагIа яьржача цу гаьнаша, маьлха сердал тIа ца кхоачийташ, Iи ду царна кIал гIолла ухача шаьрача наькъа таькашта. Безаме а раьза хилар гойташ да цу наькъий такоех сакъердама арабаьнна лелаш, гIандаш тIа хайна Iеш болча «Талге» шоашта дарбаш дайта Советски Союзан массе миIингашкара баьхкача вай къахьегамхой юхь-сибаташ. Уж баьхкаб Якутера, Сахалинера, Украинера, Туркменера, Закавказера, иштта кхыча гаьнарча моттигашкара.

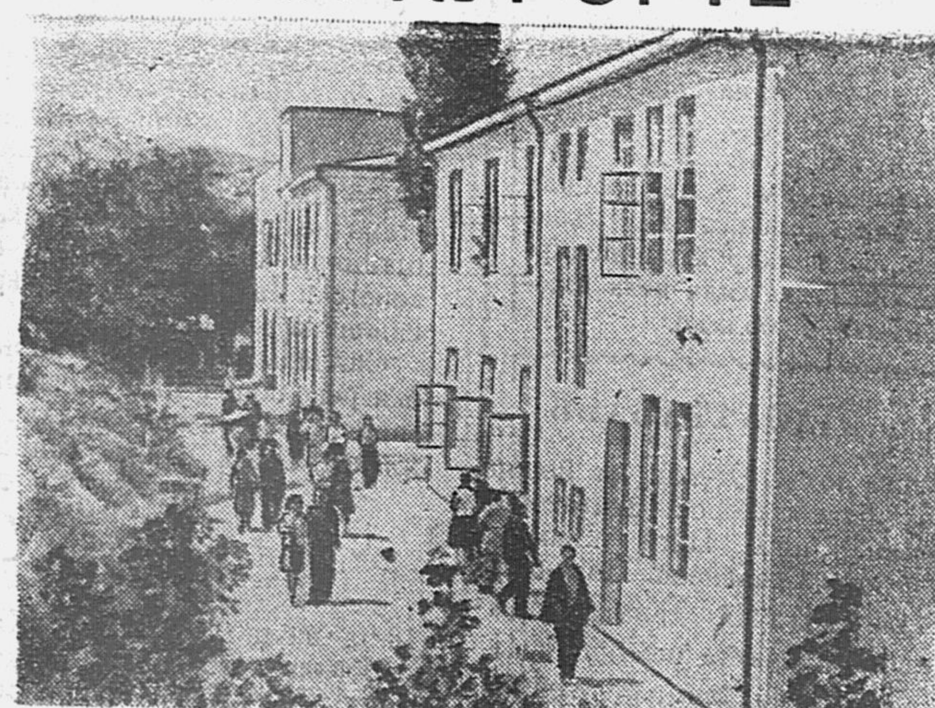

«Талги» яхача курортан керттера корпус.

Керттера лор волаш укх курорте доал деш ва вай Нохч-ГIалгIай республикера хьаваьнна саг, Шотара Нохчо-Мугунов Зайпал.

Зайпалас «Талге» дарбаш дайта унахой ухача моттигашта юкъе Закавкази а хьоахайича, куро дош кхоссара тIера волча са новкъосто гIалгIай поэто Яндиев Джамалдас бегашбеш оал:

— Укх кIор баьгача кIоаг чу сенна боагIа дунен тIа а гIоръяьнача курортех хьалйиззаь уллача Закавказера нах?... Укханах — ма аз тхоай. «Серноводск» лургьяцар...

Бегашта бегашца жоп а луш, тхона хьалхаваьнна венача Дагестанен Советски Союзеи меттел, цхьадолча демократически мехкашка а ший книжкаш арадийнна волча аварски поэто Гамзатов Росулас белгалдоаккх, «Талги» — дунен лоархIам болаш курорт хилар, укхо ду тайпа дарбаш деча курорташта юкъе Советски Союзе, нийсса мара, тIех курорт ца хилар.

Шин курорта дикалаш къайсаь тхой новкъосташта юкъе даьнна «дов» дужадир оаха, кхы кIоарг ца долийташ, Гамзотов кот а волаш, хIана аьлча, цу шинна а курорта дарбаш дарна бола низ лаьрхIача, толам «Талгегахьа» бар.

Фу лазараштa дарбаш ду «Талге»?

Укхаза берзабу анаш дола нах, йовкъамашка лазараш йитта нах, ченаш телха нах Укх курорте гIолла хIара бетта дарба деш чакхвоаккх 370 саг. Укхазара эрсий меттала серноводородни оалаш дола мела хий, шийха боаллача дарба дарна болча низага диллача шийна нийса кхы вIалла да а дий-хьох аллал чIоагIа да. Укхаза дарбанга вена саг унахцIенле тоаяле е геттара вийрзе вода.

— Носилкаш тIа а бадаш укхаза боалабаь нах, шоаш нанас ма-барра болаш цIа ихаь моттигаш дукха я, — йоах кертерча лоро Мудунов Зайпалас. Калининера курорте вена А. П. Валынский, венача хана, когаш ца лелаш вар курорте хаяьккха воалача хана лоамаш тIа вувла могаш хилар из. С. Г. Беляков вера Сталинградера. ТIаьнкIал гIажмаш йоацаш ког баккха могаш вацар из. ЦIа водаш гIажмаш курорте йитар цо.

Воронежера вена П. И. Пересыпкин, юкъи аьтта гIогIи анаша дIа а лаьца, меттацара къаста йиш йолаш вацар. Нов. Пересыпкин, лазарах цIенвенна, ший дезалла духьал вахар.

Ужжамо дола масалаш дукха а да.

Цу курорте болхлой коллективо доаккхал ду К. Л. Затучина, А. М. Дубиновская, кхыбараш мо шоай гIулакх дика довзаш, унахочоа тоам хургболча тайпара дегIах кулг тохаш, Iимерза бола лораш шоашта юкъе хиларах.

«Талги» мо, цамогараш лаьцача советски адамашта дарбаш деш йола курорташ, санатореш, балха тIа кIаьдбеннараша салоIаш йола моттигаш бIаьннешца, эзарнешца лоархIам болаш я, денгар-денга низ чуболаш, тоаенна, сийрдайоалаш кастта шовзткъара йоалаш латтача Советски Союзо доал деш долча лаьттан тIа.

Иштта ший йоакхо еча Даьхен ткъама кIал ше вахаш хиларо кхы тIа а чIоагIагIа куралах а доккхалах а хьалдуз советски сага дог, Ленина партена а советски правительстванна а баркале дола дог.

Махач-Кала, 22 июль.

Вахар искусстве долаш

*

Идрис Базоркин

Очерк

*

Лоаман хозача хин йисте, йоккхача, къаьнарча хьунаштеи Кавказа хьал тIа воалалург воацача лакхача лоамаштеи юкъе ул йоккха, къаьнара нохчий юрт-Къаьна АтагIе.

Цу, сурт санна, хозача, поэтически безам тIаувзача моттиге дIадахар Эсебаева Махьмуда къона шераш.

Из ваьв 1926-ча шера, ахархочун, граждански тIема партизана Эсембаева Iаьласолта цIагIа, дезала юкъе зIамагIа дола бер хиларах тарра, даьнаьна дукха везаш, ловза ваьккха кIаьнк хиннав из.

Паччахьа, корта мукъа ца вуташ хиннача Россе бера ха хала текха, бер герз а доаллаш, керда вахар бахьан къийса вола Iаьласолта лерхIаш вар, деша а дешийта, нах а беш, шийчох тарра баьде, хала цар вахар-кхел хургйоацаш, Къонгиш хьалкхебе.

Бакъда, Советски Iаьдало шерра наIараш хьайийлар лоаман катийча нахаи мехкараштеи, деша а шийна, езза професси Iомае а мел эша торонаш хилийтар.

1932-ча шера Махьмуда дапана Шолжа-гIали тIа баха баьккхар, Махьмуд школе деша а вахар.

ГIийла, ха йоацдаш лакха, кадай, кIаьнк, Махьмуд шийна гонахьа хиннача городерча вахара дукхача кердача хIамаша хIара денна земаш доахийташ вузавора. Эггир хьалха исткусствон вахарах ше дIахьокхавенначул тIехьах, зIамгa кIаьнк массаз а театрашка, цирке, кино хулар.

Цун дегIах йоахка артиста говзалаш эшалург боацача низаца туча а яьлар, юхавоаккхалург воацаш, театра вахара юкъе а вихьар из.

Городерча кердача новкъосташка гIолла, артисташ хила безам болаш дола бераш Iомадеш йола школаш йолга а хайна, Махьмуда музыкальни-хореографически училище лехар, ше балетни группа а хержа, деша вахар цига.

Артист хила дапахь цо эггир хьалха лайзача когаша цхьа дегагIоз ена Iанзар. Цу дийнахьа денз зIамигача Махьмудаи цун даьна-наннеи юкъе дукххача шерашка дIаьхденна хала, хетаргахь, дIадоаккхалург доаца халхетар эттар.

Бийсан сатем эттача хана тхьайса дадача бийргашта юххе, берашта ергйолча тIехьлен хьакъехь вахара ший новкъост йолчунца дагар дувцаш, моллагIа бараш хуле а, пилхьал ловзарг хулийтарг вацар ший берех цхьаккха Iаьласолта. Цун хана пилхьал ловзараш оалар наха артистех.

Да, нана, дукхха бола гаргара нах духьал гIайттар зIамгача Махьмуда. Хореографически училище ца вохийташ соцавир из, кхеравора, кхыметмел етта а еттар. Цхьабакъда, цу дерриганешта соцаве магaнзар зIамгa кIаьнк. Дерригала а ловш, юха а балетни классе а вахе, станока хьалишка оттар из.

Балета артиста професси Iомае волавенна ший къаман эггир хьалхара викал вар Махьмуд Эсембаев. Нийсархоша цкъаза затацар кIаьнк, футтар вора из, цхьацца цIераш техкаш эгIазъухийтар, цхьабакъда, зIамгa Махьмуд ший дега чухь артист вар, хьа талант а я, Iа деша а деза яхаш ше тешавеш хиннача, духхьал ший педагогех мара тешацар из, эггир хьалха ше сцене ловзарг вола ираз дола ха дага йоаллар цунна.

Балета тIагIолла дезалца Махьмуда ца хаддаш къовсам лоаттабеш кхо шу дIадахар. Цу дерригача кхаь а шера тIагIертта дийшар цо.

Эсембаева дас-нанас чIоагIдир, юххера а, ше воккха хилча, кхетарг а ва шоай воIа, бера ханара ловзараш хиларах тарра, халхараш дутарг а да аьнна. Цхьабакъда, цу ханна Махьмуд, школа а балетни студи а юта а ца юташ, профессиональни артистий бригаде а ваха, 1939 шера эггир хьалха Шолжа-ГIалан артисташта юкъе, акробатически этюда группе «саг-сармак» а «каучук» а яхарех лейзар.

Гурралца зIамгa артист Къилбаседан Кавказа юрташка а станицашка а гIолла дIахьа ухаш, клубашка халхараш деш хилар, шийга хьежараш тайжа деча халахрашца цец а боахаш.

Искуствоца массаза хургдолаш иштта вIашагIа дийзар Эсембаев Махьмуда ший вахар. Хьалхара гастролеш йисте яьхачул тIехьах, ше хьийгача къих эггир хьалха деннача ахчах йийца, ший дегIа йоккхо йола, кIаьдача мыша, йIаьха полтув а ювхаш, доаха са соцадаь, из шоай коа чувоагIаш — да гIадваха воацаш духьал кхийттар цунна, йист ца хулаш, безам боацаш бIарахьажарца из накъа а ваькккха, дог дилла кулг лостадир дас.

1939-ча шерага кхаччалца хореографически школа йитанзар Эсембаев Махьмуда. Москве е Ленинграде ваха ший дешар дIахо дахьа тар ца луш, массехказ юха а, юха а йийшар цо ший курс цу школе.

Эстраде ше баьча белха цу шерашка толамаш доахаш халхархо вар из, эрсий а нохч-гIалгIай а драматически театрашка, халкъа а салонни а халхарашца эпизодаш увттаеш ловзар из.

Къонача артистах йохкача говзалаша шийга хьежарий теркам тIаувзар, Эсембаевa цIи, йоккхача творчествон халхархо хургхиларах тарра, чIоагIлора сцене из керда гуча массаз воал.

Дена кхаьчар 1941 шу.

ТIом болабеннача хьалхарча дийнахь денз Нохч-ГIалгIай филармонена эрсий драматически театран артистий концертни бригаде а волаш, Эсембаевс ший берригa низ дIалу тыла а фронта а гIулакха.

1942-ча шу. Фронт юхе гIертар нана города. Даьхен моастагIашца лелабеча къовсама цу къизача деношка кIаьдвалари салаIари фуд хацар Эсембаев Махьмуда. Из гора Моздака кIалхарча тIема хьалхарча линен тIа, МагIалбика кIал бIехой болча, Шолжа-ГIалина а Орджоникидзен а гонахьа тIемах лоравалара чIоагIаленаш еча, массанахьа, советски наха котало бахьан дегI а са а кхо ца деш, летача, белхаш деча. Массанахьа а н. Эсембаев ловзаш юкъе вола артистий бригада мел нийсъеннача, наьха дог эйлора, бегаш болалора, унахцIена а диза а велавалар доалар, цар новкъостал дора наха баха а шоай нийсхон гIулакх, шоай еза даьхе бахьан къонахчул долаш къувса а.

1943-гIа шу йисте даллалца новкъ. Эсембаевс фронтовой бригаде болх бир. Цу хана 360 концерте дакъа лаьцар цо. Ше кхо ца веш, къонача артисто къа хьийга из ха цун белгал йир Болхлой—Ахархой Цlеча Эскара 25 шу дузача дийнахь СССР-а халкъа комиссарий советерча искусствон гIулакхий Комитета а СССР-а искусствон болхлой Профессиональни Союза Центральни Комитета а сийлен грамота яларца.

1944 шера новкъ. Эсембаевс болх бу Эммануил Роб яхачун концертни бригаде — тыла гIулакх деш Карагандерча филармоне, Казахстана городашкеи районашкеи гIолла выступленеш ю, цул тIехьах Абая цIерахча Казахски операи балетаи академически театре болх бе вола.

Цу хана Эсембаев Махьмудага хоам хул дa хала цамогаш ва аьнна, Киргизе даьна тIа воагIа из.

Къаьнарча Iаьласолта лазар дIаьхдаларои кхыйолча вахара торонашаи Фрунзе ваха ваханза варгвоацача ваьккхар новкъ Эсембаев. 1944-ча шера ноябрь бетта денз опера а балета а Ленина ордена Киргизски паччахьалкхен театре балета солист хул цох.

Театре новкъ. Эсембаевна шема варра ше малав хайр. Укхаза гуча яьлар цун масса оагIорахьарча актера, дикача халхархочун, ший тайпарча а халкъий а халхараш дечун талант.

Ший балха тIехь цун белгал яьнна оамал я искусство, ший къахьегам Iалаьмате чIоагIа безаш хилар. Iалаьмате йоккхача темпераментаца кхотаенна цун дегIах йоаллача догъэйдалара оамало торо хулийт цунга, хIаранеца из ше ма-барра болча творчески безамца хулаш дола, гуш оттача суртах а чурча чулоацамах тайп-тайпара дола творчествон куцаш хьаде.

Масса хана цо ше шийна лоттаю контрольни йоагIаш еш йолча критикан бу теркамиба новкъ. Эсембаева актера говзал дегIайолаеш бола теашам. 11 шера цо Киргизски театре оперни а, балетни а спектакалашка лелаяьча ролаша тешал ду новкъ. Эсембаева говзалах, цун творчествон политран хозалах.

Ховш ма дий, оперни спектаклашка балета кертера моттиг ца лулга. ХIаьта а Эсембаев Махьмуд юкъе вола моттиг дика хеташ белгал йора.

Киргизски операи балетаи театре хиннача Чайковске «Евгений Онегин» (испански викал), Верди «Травиата» (испански халхар), Руно «Фауст» («Вальпургиева бийса» яхача сцене сатир) Гулак-Артемовске «Дунайла дехьарча запорожец» (украински халхар) операшка дакъа лоацаш хилар из. «Манас» а «Айчурек» а яхача киргизски спектаклашка китайски киргизский халхараш, Гаджибекова «Аршин мал алан» яхача музкомеде азербайджаний халхар дир новкъ. Эсембаева, хIаьта Власова, Малдыбаева, Фере «Аджал Ордуна» яхача музыкальни драме профессиональни говзалца китайски фокусник волаш лейзар из.

Эпизодически, цхьабакъда, дицлуш доаца куцаш увттадир Эсембаев Махьмуда Рахманинова «Алеко» (цыгански чьатара халхар) яхача опере. Бородина «аьла Игорь» яхача опере новкъ, Эсембаев ловз Коччак аьлан дукха веза тIемахо волаш, шийга хьежараш цец а боах цо кIаьда гIа баккхарца, мимикаца, хIара моттиге хоза чакхдоккхаш, цкъаза, мукъа аьккха санна, хьуьзаш деча тIемахочун халхарца, тIаккха аьланна хьалхашка лаь оамалаш увтторца.

Уж ерригаш а зIамгa ролаш я, цхьабакъда, цар кертера дар латт новкъ. Эсембаевс зIамгa ма йий аьнна теркам боацаш уж юташ ца хиларах.

Миччахьа а из сцене ловза везаш хиларах, массаз а цо балете, цох оаллача бесса аьлча, цо болх бу ролаш а халхараш а кхоачаш деш, бизза ког лувзаш, верригa ше цу гIулакха дIалуш, ший ховш мел йола артиста говзал, ерригa ший темпирамент кхо ца еш. Цу оамалашца белгал боалаш ба новкъ. Эсембаева болх.

Лакх даь доацаш ала йиш йолаш да, артист Эсембаев, концертай доакъашхо хиларах тарра, столицана а Киргизен шеррача периферена а дукха везаш вар. Из ца хулаш цхьаккха клуб яц цига. Цо даь венгерски, испански, эрсий а фински а белгий халхараш, гуржий кинтоури а кхыдола а халхараш, наха довзаш дола халхараш а хинна дIаэйттад.

Балетни спектаклашка новкъ. Эсембаевс эггир хьалха даь белхаш да: Делиба «Коппели» яхачун захала роль ловзаеш, цо даь соло, чердаш, мазурка яха халхараш, Дриго «Аьннар хулийта флейта» яхачун чехкалелачун роль, Гертела «Зийхьа лоравалар» яхачун писара роль ловзайир цо.

Раухвергера «Челпон» яхача киргизски хьалхарча балете цо кхоачашъйир ши роль — Визираи гIаьрхой тхьамадани, Власовеи Ференi «Анар» яхача балете йоккхача говзалца ловзайир цо аьлано шийна парга эзачун — тарвала гIертача Кудаке роль.

Цу творчески кхувш латтача хана, советски артиста хила доаггIача тайпара дола общественни гIулакх этта а вар новкъ. Эсембаев.

Цунна хейр теркамца а йоакхонца а ший цамогаш волча даь гIулакх де, цунна вахара а дарба дарна а эша торо Iалашъе.

Ха яхачул тIехьагI, вахаш къавелча, советски обществон торонаш латтача хана артист хилар а, обществе дизза хьал Iалащдеш, гонахьарча наха сий деш, сага хила ма-йоагIара, йизза йола професси хиларах ше тийшаь ваьлча — къаьнарча Iаьласолта аьлар: «нагахь санна са ваха юха воллавала йиш хилча, итт воI а са хилча, дага ца вувлаш артисташ хила бохитаргбар аз уж, цар цу гIулакхаца безам а из Iомаде ховрг а хилча.

Из иштта этта новкъа дале а, ший виIи тIехьа тIадогIа деноши цо йоаха коталонаш кхы бIарга йов йиш хиланзар Iаьласолта.

Махьмуд дукха сакъердаме белхаш де дезаш вар. Вахаро шерра хьаеллар цунна хьалхашка ший сийрда хургдолчун наIараш.

Чайковске «ГIургIажий Iам» яхача лергйоацача произведене зулман гений волаш ловз из, цахаддаш толамца, 3-ча акте испански халхар а ду цо. Глазунова «Раймонде» оттаеча кардебалета испански халхар ялхайтта саг шийца а волаш къастта ший тайпара ду цо. Асафьева «Бахчисарайски фонтан» яхача балете Крыма аьлан-Гирея теркам тIабохийташ дола куц оттаду цо, цу спектакле, ший дегIах йоаллача ше беззаме дезача оамалца, ду цо краковяк а мазурка а яха халхараш.

Городий паркашка увттаеча карнавалашка, керда шу долалуш еча корсаме берашта дукхавеза ловзараш увттадер волаш массаз бIаргаго йиш яр, бераш санна, гIадваха, сакъердаме, мугIарех а, дика а вола Эсембаев Махьмуд кхы а дукхах хилар кхонача наьха цецбалар царна Морозова «Лор Айболит, яхача балете оакхарийи хьайбайи дрессировшика цIумхарча Капитоне куц увттадеш ловзаш цар цIи йоккхаш хиннача тайпара Эсембаев Миша шоай «Къаьнара доттагIа» царна бIарга вайча.

Сцене шийх верригa ше ловзар а хинна дIаоттар визза волча актера дегIах дIакъостае йиш йоаца оамал я.

Iаламо камаьрша еннай Эсембаев Махьмуда из оамал.

Во, цIумхара кадай Капитонех волаш лейзачул тIеххагI тхона вайр Эсембаев Тарас Бульбан, из цIи йолча С. Седой балете, классически куце ловзаш. Премьере сцене шортипа, ше ма воапгIара, йизза халкъа стиль йолаш, шерра лер долаш, дIаоалалург доацача украински деналца, ши тур бе доаллаш халхар а деш, низ кхоача запорожец хьагуча ваьлча — зале хиннарех цхьаккха а, царца цхьана Эсембаев Махьмудаца болх беш бараш а, тешанзар халха вувлар из ва аьнна. Тараса дегI а куц а сов ше ма-дарра цо оттадарах, Эсембаевах йола из ловзар актер ва яха юкъара уйла дIаяьккхаяр цо.

Рахманинова юбилей, долаш, оттаьча БIаьсти йоагIа яхача оригинальни балетни спектакле хIама довзача, психологически латтача, ше кхо ца веча, Iалаьмате дика дог долча, революцел хьалхах хиннача Россе хьалха латтача идеях тешача, цун революце болхача нахах тешача сага куц ловзадир Эсембаевс. Арахьарча куцаца, чухьара дазарца, тайжа хиларца, деча къамаьлаца, из куц дицлург доацаш дисар спектакль бIарга мел ейначоа. Хеталора, Эсембаевс ше ловзадеча сага куцаца, Эсембаев ше ма-варра из саг ва аьнна.

«ЦIе мак» яха спектакаль, Глиера белгал яьнна, советски классически балет я. Эсембаев укхаза буржуазни кабаре волаш ва. «Укх дунен низ болчарна» халхишка ахча бахьан халха вувл из. Цу «автомата» ше мадарра дола куц кхы тIех оттаде вIаштIехьа дац. Буржуазни обществос Iодаь дола, из дега гоама эзди ложкъадаь зуда-моахкал, цхьан хIамано тIаувзаш волавалар, саг вохка кийча хилар, ше кара волчоа товр де гIерталга — лайковой кулгайохкаргаш йоахкаш, фрак ювхаш, цилиндар туллаш волча «джентельмена» куцеи волавалардеи хьахьекхадар. Юха а хет, цу куце Эсембаевс шийпар кхы а керда хIама хьахьокхаш санна. БIарахьежачоа цIьахха зелацар ше ловзадеча куца кхоачаш дарах артист вашаш ца хилар.

Из артиста ше сцене леладе дезачох дола субъективни гIулакха советски гражданина критически хьажари гу вайна новкъ. Эсембаевс Юровске «Итален сиглен кIал» яхача балете, ший колоне санна, къаьнарча Европе а доал дулургда, доллараши Iаьржа кIаьд бола кхалнаьха пасташи хуле аьнна лерхIаш волча, эхь хеталга яйнача доазол дехьарча эпсара роль цо ловзаеча

Киргизски операи балетаи театре, театра артист хиларах тарра Эсембаев Махьмуда тIеххьарча хьалхах баь болх ба, ала дезаш да, из болх цун творчески биографе къаьстта белгал баьнна хилар, — Гюго Виктора язъяьча «Парижерча Даьланаьна собор» яхача романах, Пунес, Глиера, Василенкос язъяьча «Эсмиральда» яхача балете ловзаяь Клода роль. Из болх бувца яздича дукха ха, моттиг дIалоацаргъяр. Цхьабакъда, бокъонца дар аларна ала дезаш да, из куц хьахьекхача оамалий гаммах а, темпераментах а, тIеханахьарча оагIорахь а, — актера йоккха а йизза йола а котало яр.

Из дерригa а дийцачул тIехьагI ер дешаш вар цецваргвац, «Iхьайса улла хоза йоI» яхача балете Эсембаев Махьмуда цIумхарча феен ловзадаь куц — балетни искусствон исторен чухь довзаш долча дикахча куцашта нийса дола куц да аьнна вай цу тIа техача.

Эсембаев Махьмуда из Киргизе ваьхача ханарча чолханерча белха йизза йола характеристика хургъяц, нагахь санна Крупске цIерах долча фрунзерча эрсий драматически театреи Киргизски паччахьалкхен филармонеи дукха халхараш увттадаьр из вар ца аьлча. Дерригача цу шерашка масса хана городе эггира йоккхагIа йолча художественни самодеятельностан коллективашка: Фрунзе цIерах йолча заводе, инструментальни заводе, Iилмай академе, дулха комбинате, Панфилова цIерахча детдоме, № 2 йолча типографе, культуран а салоIама а парке, Бурулдай яхача юрта медицински институте.

Шефски а эскара — шефски а хIама ца эшаш ерригача концертай доакъашхо а, уж вIашагIтехар а волча цун центральни профсоюзни организацейи тайп-тайпарча учреждений из общественни — пайдане белхаш бахьан денна дукха баркалаш а грамоташ а я.

Цхьабакъда, духхьал цхьан лавзаращца билла бацар артистта никъ. Цу хана гIайгIа а, деш дола халахетараш а, холонаш а ла йийзар.

Тоъам ба цу хана ше кхо ца веш цхьан хIаманга дог ца доахаш цо хьега къа лоархIаш хиннар духхьал цхьа халкъ мара дацар аьлча.

1956 шера Эсембаев Махьмуд театрера эстраде юха вода.

Концертни бригада юкъе а волаш хьалхагI Урале, тIаккха Украине гастролашка вода из. Пхе бетта йIаьхлу уж гастролаш, новкъ. Эсембаевс мехка эггира промышленни йоккхах йолча централка выступленеш ю. Украине заводашка, шахташка, рудникашка, баьх лаьтташка, зиза тохаш тоалуш латтача городашка хул из. Магнитогорске, Къулбехьен Уральске, Челябинске, Уфе, Казане, Перьме, Кустанае, иштта Каменец — Подольске, Ровне, Луцке, Тернополе, Ужгороде, Мукачевс, Станиславе, Калуге, Черновицашка, Кишиневе, Одессе, иштта итташ йолча городашка а юрташка а ца хаддаш толамаш доахаш чакх ювл Эсембаев Махьмуда концерташ.

Пхе бетта — 110 концерт.

Цхьабакъда, Эсембаевс салаIац. Москва дага йоал цунна. Сатем бейна хьеж из столице ший ловза йиш хургдолча, шийга Москвера, керда хIама лахарна тIера бола, нах хьожаргболча цу денага.

МалагIа седкъа байнабац Москвана! МалагIчун кхел яьяц цо ший тIаьшта гIолла тIехвоалаш! Цхьабакъда, массанега а делакъажацар ираз. Цудухьа тамашийна дацар Чайковске цIерах йолча йоккхача концертни зала сцене эггир хьалха ше ловза тIа воалаш Эсембаев дегIа ка эгаш хилар. Духхьал лоIаман Iалаьмате боккхача низаца мара эшае магaнзар цунна саг кIалвута эхь хеталга. Театра тховна кIал ший ловзараш йисте а даьха, из финал йисте йолаш, вувлавенна дIаэттача, ерригa зал шиъ яьнна чуйоагIа аьнна хетиташ, ди дехча санна тоараш техар цунга хьежаш театре баьгIараша. Из яр йизза йола котало. 18 шера хала, тIагIертта ше шийца баьча балха итог, йиззача искуствон лакхаленган бода никъ цунна биллача, Iалаьмате чIоагIа лерхIаш мел хиннaчун а дезаш хьийгача а къин а мах бар из.

Чопаш беш доагIа, къаьна Оаргам арадоалача, къаьнарча Кавказа мискача цIагIа ваьча нохчий зIамгача кIаьнко бIаьха, дукха къа хьегаш никъ баьб вай мехка дега юккъе — Москве кхача.

Цун ловза йиш йолаш да столицан дерригa театраш, вувцаш ва из, 150 копеш СССР-ей доазол дехье тIолла дIа-хьа дахийта йола телепередачаш ю из дакъа волаш.

ТIеххьара а телецентро бIарча хьатIайоккх цун концерт.

Цхьабакъда, цу боккхача толама чу боал боккха кхерам а. Ма дукха бакъдараш да, ма дукха толхаяь биографеш я артисташта тийша болх беш болча моастагIаша: толамца ваxарои карах даьнначох доккхал дарои. Цхьабакъда, цунах кIалхара варгвац искусствон чухь ше хилар дезаш воацар, цунах кIалхара варгва искусство езар. Ше тоае йиш хилара бух болаш, цхьан метте латталга, кхы керда хIама ца деш, ший дар леладелга ловш яц искусство.

Эсембаевс Москве баьккха толам хила мегаш ба тIоараш тохарцеи хоаставарца ший корта ца хьовзабейтар, ший белха кхоачам боллаш из раьза ца хилар, шийна критика еш из хилар, ше баьккхача толамах цаI цо соцадар — кулг Iо ца дуллаш ший болх тоабар, керда халхараш дар, ший говзал тоаяр, из шаьръяр.

Цу оамалаша новкъостал дир цунна къахьегам боацаш дукха Москве доттагIий лаха. Цу бизза болча балета говзаша цIенча дегаца, безамца тIаийцар из шоай дезала юкъе, шоашта могар а ду цунна балха тIехь эшачоа. Лоацдача хана репертуар кердачох йIаьхий е новкъостал ду цар цунна; Пасадобла испански халкъа халхаро Грязнов Александр вовзийт цунна, Булерияс-испански халхаювлархо Маритта Альберинга. СССР-а халкъа артиста Моисеевс оттадаь урсащца деш дола таджикий халкъа халхар ду цо. Бхарат Натьяма стиль йолаш дола эггир чолхане дола хIиндий классически, СССР-е цо мара ца деш дола, халхар да цунна балейтмейстер Леонора Грикурова йовзийтар, Глиера «ЦIе мак» яхача балета тIара ший «ресторане» яха халхар, совдар дIа а доккхаш тоаду цо. Ше цкъа вийхача водаш болх а беш, цунах организацеша хьаллацарца пайда а ца эцаш-ший ахчах Iалаьмате деза маьхаш дола костюмаш эц цо ший репертуара. Цу хозача, стиль а фактура ше ма-ярра йолча, кастюмаша йоах Эсембаев искусствоца мелла безам болаш, из бахьан кийча волаш хиларах.

Цхьабакъда, кердача тохкамаш тIа отта везаш хилар из.

1957-шу дерригача дунен кагийча наха — таьлгIеш санна, уж хьоабеш дола шу да. Москверча дерригдунен VI-ча фестивало шевар гIоттавир, вIашагIкхетарах, яхьах, ший низага, говзала талантага хьажарах йола уйлаш ейта оттавир.

Фестивале бахийта СССР-а делегацена доакъашхой къоастабе оттаеш йола искусствон а физически хьажара а долча масса тайпара гIулакхаш кхоачащдерий Ерригсоюза конкурс хьаэттар. 16-ча, 24-ча, 26-ча июне — кхаь турах тIагIертта къувс Эсембаевс Советски Союза сий лорадар хила сийлен бокъо яккха, 3 июле халкъа халхар дарах Ерригсоюза конкурса Лауриата цIи лу цунна.

31-ча июле, 11 сахьат даьлча, Эсембаев Махьмуд Союзий ЦIен Колонни зале урсащца деш дола таджикски халкъа халхар деш дерригдунен конкурсе дакъа лоацаш вар. ХIаьта, 4 августе, Чайковске цIерах йолча Йоккхача концертни зале шозлагIа вай даьхен сий бахьан балет а ший тайпара халхараш а дерий дерригдунен конкурсе къувсаш вар из. Цига цо дир ши халхар — испански халхари «ЦIе мак» яхача балета тIара «ресторанера» халхари.

Эсембаева уж кхоккхе выступлени толамаца белгалъяь хилар. Белгалде дезаш да, Эсембаев воацар, Советски Союзера цу фестивале дунен шин конкурсе дакъа лаьца а дипломант волаш а цхьаккха халхархоех кхы саг ца хилар.

Эсембаева толамах, духхьал цхьан цо ловзар деш детташ хиннача тоарех а доацаш, дувца йиш я. Кулисашта тIехьашка цунна тIаухар доттагIий, балетан советски а доазол дехьара а викалаш. Цар цIенача дегаца моаршал хеттар цунга толам баккхарах, цец бувлар цун говзалах. Дунен искусствон цIихезача деятелех латтача жюрес—хьалхарчо, СССР-а Халкъа артиста Моисеевс председателал а деш, шоллагIчо, СССР-а Халкъа артиска Улановас председателал а деш, лаккха говзал яллара йоагIаш йола халкъашта юкъерча художественни конкурсий Лауриата шиъ дипломаш елар Эсембаева.

Ерригсоюзнии Дунени конкурсашка котваьннача Эсембаев Махьмуда къахьегам хозбир шин медало.

Вахара из этап а чакхъяьккхай, доттагIащца къамаьл деш къахетам боацаш критика йир Эсембаев Махьмуда. Из тешаш ва конкурсе ше мел даьр кхы диках, кхы а говзах ший де йиш хургхиларах. Сарахьа, культуран а салоIама а Парке Баьццарча театре фестивале баьхкача 20 эзар сага хьалишка москвичашта а доазол дехьарча хьаьшашта а хьалхишка дизза бакъдир цо ше диках ловзалургва аьнна уж дешаш. Доазол дехьарча къонача кхаь йоIо елар цунна. «Машари доттагIали бахьан» яхача фестивала плакатаца дукхача зизай курс.

Бийса яхача гIолла, дунен ерригача паччахьалкхений бейракхаша хозъяьча, сердалоний фордала яьллача, вай ханарча а тIайоагIача хана хургдолча а иразах, адамий доттагIалах укх лаьтта мел долча меттала иллеш доахаш, безам буаш, халха ювлача, елаш хиннача, дунен къонало йиза хиннача, дезача деношка кийчъеннача Москвен шерача улицашкаи майданешкеи гIолла тхо доагIаш — Махьмуда, эй а даь, аьлар: — ХIаа, тахан со гIадваха ва. Аз дукха къа хьийгадар, цо сона коталон ираз а делар. Цхьабакъда, мелла дукха аз къа хьийга дале а, аз кIезигa мара къа хьийга дац, аз де лерхIачунца нийсдича. Аз Васкеташха лерхIар да VII-ча Дерригдунен фестивале, СССР-а кхыча халкъашца нийса, вай даьхен сий — Нохч-ГIалгIай республикан творчески къонача коллективаша лорадар. Цу коллективай дегIаяхкарна а, уж тоаяларна а со кийча ва сай дерригa вахар, низ, говзал дIадала.

Ткъеста шу хIара сага вахара чухь а дикка йоккха ха я. Цхьабакъда, Эсембаев сов хьалха вера искусстве, хIанз визза вола говза артист лоархIаш вале а, из къона ва, цун хIанз дIа мара ца дола деннача творчески низаштеи де йиш яраштеи хьалхишка доладанза доккха кха ул. Тахан, цо доагIаш даьха толамаши коталонаши белгал а деш, искусствон чухь цу дIадахача шерашка ше мел даьчун анализ а еш, ший творчествон вахарах керда декхараш а увттадеш, Эсембаевс, хьалха санна, дерригa ший вахар, ший низ, ший дегIах йоалла актерски йоккха говзал вай йоккхача даьхен хьал-торо тоярна, ше къона волча хана цун даь хьага а йиш ца хиннача искусстве бодача боккхача, бIаьхача, ираз долча наькъа къаьгга перспективаш шийна хьайийлача, ший наха гIулакх дарна дIалург да цо.

ЦIенош хьалдара болх дика латт

Дукха ха яц Iа тIаккхача. Шелал оттале Казахстанера а Киргизера а шоай мехка цIа баьхка бола нохчийи гIалгIайи къахьегамхой фусамашка дIатарбар вIаштIехьа даккхара гIулакха доккхий декхараш латт республикерча районий партийни а, советски а, боахаман а организацешта хьалхишка.

Из болх дика дIаоттабаь а, чIоагIача терконца дIахьош а ба вай республикан цхьайолча районашка. Нагахь Сясана районе нохчашта а гIалгIашта а планаца хьалде дезаш 400 цIа хиннадале цу районе план тIеххоачашъярца укх шера 10 гIа августа тIаккхачале хьалдаь даьннад 413 цIа, хIаьта щул совх хьалдеш 319 цIа а да. Цо хьахьокх Сясана района кулгалхоша из болх лерттIа дIаоттабаь хилар. Иштта дика дIаоттабаь ба нохчий а гIалгIай а къахьегамхошта цIенош дара болх Ножай-юрта районе а. Цу районе планаца хьалде дезаш 250 цIа хиннадале, хIанзале хьалдаь даьннад 200 цIа, хIаьта деш латташ 141 цIа а да.

Нохчашта а гIалгIашта а цIенош дара болх дикача темпашца дIаккхухьаш болча Сясана а Ножай-юрта а райони кулгал хошкара хьоккхам а зцаш дIабахьа беза из доккха маIан долаш бола болх кхыча районий советскийи, партийний, боахамеи организацеша а.

А. АХМЕДОВ.

Нохч-ГIалгIай республикан хьехархой I-гIа сзед

Коммунизм хьалъергьяраш кийчбе школашка

Кирова цIерах йолча культуран а салаIара а паркерча театре 15-ча августа Iуйранна 10 сахьат даьлча хьайийлар Нохч-ГIалгIай республикан халкъан дешара болхлой цхьоалагIа съезд.

Съезда президиуме

Шин докладага ладийгIар съезде. Хьалхара «Политехнически хьехар а, школешка кхоачамбоацар—дешар вахарца дувзаденна ца хилар дIадоккхилга» яха доклад йир Нохч-ГIалгIай Оргкомитета халкъан дешара отдела заведующий волча нов. Циганковс. ШоллагIа яр—«Школаси комсомолои деша багIа кагийрхой кхетабарна цхьан беча балхах», доклад йир Нохч-ГIалгIай ВЛКСМ обкома секретара нов. Плешановас.

Нов. Циганковс ший доклада тIа къаьстта белгал даьккхар вай партеси правительстволи нахага дешийтара гIуллакх лоархIаме а йоакхо еш а леладар. Вай республикен бюджетах 25 процент цу гIулакхa дIадахийта а лаьрхIад, аьлар цо.

Политически хьехарах республикерча цхьа йолча школаша дика толамаш даьхад. Дешархошта практиче эшаргдола гIулакхаш Iоамадеш, дийшар практикаца, вахарца дувзаш. Иштта из болх дIабахьарна белгалъяьнна я Шолжа-ГIалий тIара №№ 2-и, 3-и, 21-и йола школаши № 1 йола школа-интернати, Сунженскийи Наурскийи районашкара школаши, цар школникашта производственни хьехара гIулакх дика вIашагIделлад.

Цунга хьажжа республикерча политехнически хьехама балхах кхоачам боацараш а дувц докладчика.

Нов. Плошановас ший доклада тIа чIоагIа лоархIаме дийцар школешкара идейникхетама болх тоабе безалга, педагогически коллективаи, комсомольски организаценеи, пионерски организаценеи юкъера бувзам лакх бе безалга. Бераштa юкъе беш бола болх сакъердаме хулеэ йоах докладчика, цар дешара гIулакхаш а лакхлургда. Школешкарча комсомольцашкеи пионерашкеи шоашка лелабайта беза классен арахьара болх, царна гIо а деш.

ДIахо нов. Плешановас йоах 10 классаш а яьха дукха кагийрхой ба вай республике, уж цхьаннахьа дIанийсое гIерташ докха гIо а ду вай республикерча лаккхарча органаша, тайп-тайпара курсаш хьаъеллаш, балхашка дIахьежабеш. Царех цхьабараштa кIезига хет балха баха коменшикал, плотникал, токарал Iоама вала деша ваха. Школе царца лартIа коммунистически кхетама болх та баьлга да из.

Школьникашта юкъера эстетически кхетама болх мела ма лелабе аьнна кхайкарал а дир нов. Плешановас.

Цул тIехьагI шинна а доклaдах прени йолаялар.

Эггара хьалха дош ийца къамаьл дир Шалински районерча юкъерча школан директора нов. Юдина. Цо дийцар хIанза юрташкарча школашта учебни пхьоаленаш яц, уж цига вIашагIъ-йохкилга халеи чоалханеи декхар а да. Къаьстта белгал даьккхар цо цхьайола пхьоаленашта эшаш йола хIамаш, снабпросе гIолла эца йиш яраш а чIоагIа маьха еза хилар. Цу гIулакхa подшефни организацена деш дола гIо чIоагIа лоархIаме а да.

Нов. Юдина а цул тIехьагI къамаьл даьча нов. Сотниковс а (МагIалбекера райОНО), нов. Ларионовас а (Шолжа-ГIалий тIара горОНО) иштта кхыбараша а дийцар материальни база гIулакх, производства хьехара эшача, хIанзалца санна ладара леладе йиш ца хилар. Цудухьа РСФСР Просвешенен министерство хьажа еза цу гIулакхага.

Къовсамаца эйяь яр съезде школьникаша тайп-тайпара говзалаш Iоамаярах йола вопрос. МалагIа говзалаш Iоамайича бакъахьа я? МалагIча классашка денз Iоамае еза школьникашта говзалаш? Цу вопросех къамаьл дир № 1 йолча школа-интерната директора нов. Балаянцеи, № 35 йолча школен директора нов. Сербатеи.

Нов. Балаянца йоах 10-ча классе багIача дешархошта хьалхишка доккхий декхараш а латт, хIаьта цар паччахьалкхен экзамена кийчо е а еза, цудухьа шийна а ше директор волча школен учителий коллектива а бакъахьа хетт школьникашта 9-гIа класс йоккхашахь цхьа говзал хургъйолаш кийчба.

Цунна раьза яц нов. Сербат, цо йоах кIоаргах дешар Iоамаделга, физика, математика, хими, яхача предметех 10-ча класса мара хилац, цудухьа 9-ча класса говзал Iоаме сов хьалха я.

Ха дIаяхарца ховргда-кх вайна царех бакъ малув.

Съезда делегаташ салаIа арахийцача хана.

Нохчийн гIалгIайн школаш вIашагIйохкарца доккха гIо де деза юртарча школашта городерча школаша, аьнна дийцар нов. Балаянца а цунна раьза а волаш къамаьл даьча Iилман тохкара литературан меттеи института директор волча филологически Iилман кандидата нов. Мальсаговс а, Наьсара-Кертарча юкъерча школен директор волча нов. Озиевс а.

Нов. Мальсаговс аьлар ткъоалагIча шерашка эггира хьалха нохчийн гIалгIайн школаш вIашагIйохкача хана боарам боацаш доккха гIо дир эрсий а, кхыча къамий а хьехархоша. ХIаьта хIанз а дог тий ша хила мегаргда из гIо вайна воай новкъосташа хьехархоша дерг хиларах а касттача хана вай школаш юха-метта оттарг хиларах а.

ВIалла а диц далийта йиш яц школер а интернациональни кхетама болх чIоагIа лоархIаме хилар, аьнна, дола дир ший къамаьл Яндарерча (Наьсаран район) юкъерча школен директора нов. Сампиевс. Вай мохк низ болаш хилар—наха юкъера доттагIал да, уж барт-тайна цхьоагIо йолаш хилар а да. Цудухьа школьникашта а боккхий бараштa а юкъе масса хана лелабе беза кхетама болх, къаьстта интернациональни кхетама болх.

Иштта къамаьлаш дир Сунженски районо заведующес нов. Леонидовс а нов. Серенкос а (Карагалински юкъерча школен директор). Съезда балхаца дакъа лоацаш хиннача РСФСР просвешенен министерства инспекцен отдела начальника нов. Филипповс а, Нохч-ГIалгIай ССКП обкома секретара нов. Фоменковс а иштта кхычар а.

Съездо Нохч-ГIалгIай АССР-а масса волча къаман хьехара болхлошка а нахага а кхайкарал дир.

С. КОТИЕВ.

Балха говзалаш а дешар а дикагIа Iомаде гIодеш йолча пособешка хьожаш ба съезда делегаташ

Атомни тIом адамашта доккха зулам да

Советий паччахьалкхенна а, халкъий демократи йолча мехкашта а, дерригача дунен тIарча къахьегамхошта а, цхьаккха а тайпара тIом безац. Ленина хьехамаца, парте XX съездо а аьннад социализмани капитализмани мехкаш тIом боацаш а даха йиш я аьнна. Цудухьа советий Iаьдало шийна мамогга къахьег, дерригача дунетIара тоам-машар безаш дола адамаш орцах а даьха, тIом ца хилийта, тIема герз а бIу а кIезгбе гIерташ.

БIаьхийча наьха паччахьалкхенаш, хабарца тхона а безац тоам а яхаш, шоаш дунен тIа лелаеш йола хоарцо тIема низаца чакхъяккха гIерташ, шоашта ма-могга тIема кийчлуш йохк.

Советий Iаьдало бIу кIезгбе, герз эшаде, атомни низ тIема хургбоацаш, тIема гIулкхашта юкъера геттара дIа баьккха, беррига а адамий боахама, культурана бахийта яхаш, дерригача дунен паччахьалкхений викалаш вIашах кхийттача, халкъаш, адамаш, нах гулбенача, еш йола предложенеш, бIаьхийча наьха паччахьалкхенаша а цар халхароша а шоашта ма-могга юхатетт.

Къаьстта чIоагIа дезац советий Iаьдала а, дерригича дунен тIа мел болча къахьегамхошта а, цар доттагIашта а дийшача, хьаькъал долча наха ара яьккха атомни говзал, тIема гIулакхага яхийтар, хIана аьлча цу тIемо адамашта дергдола зе-зулма, лаьрхIа варгвоацаш доккха доландаь.

Укх шера, июль бетта, Канаде хиначa дукха Iилма дийшача наьха совешане йоах:

Атомни герза тоахкам беш, атомни водородни боамбаш лелхийтача хана, гаьнна дIабахача цар демо ду доккха зезулма Iалаьмате дукхача зIамигача а боккхийча а наха.

Цу демо-деш дола зе—зулма шин тайпара да. Цкъа лета, цу демаца лаьтта Iодуж боамбаях даьнна стронци яха хIама. Из стронци лаьтта тIа хьатIа доалача хIамаях а, хьайбай дегIамеха чу а деле, царга гIолла сага дегIага а кхаьче, цун тIаьхкашта рак яха цамогар а кхыдола ц а хулийт. Шозлагiа, радиоактивни демо таж йола маьженаш толха а йий, адамий дебар юха тох. Цу гIулакхо, тIехьа тIайогIача тIехьенна, чIоагIа зулама дергда.

Цкъаьнахь санна атомни тIом атомнии, водродни хилча бомбаш а, цу бомбай гаьна йолхача, Iалаьмате йIайхача телханаша а дукха миллионаш нах хIалак бергба. Атомни герза тоахкамбеш лелхийтача бомбай демо деш долча зе-зулмала ээараз дукхаххургда атомни тIом бола белча цига лелхи тача бомбай демодеш дола зе-зулма. Из зе-зулма, вIалла тIема юкъе доацача халкъашка а дерригича дуненга а дерригича дуненга а дIакхоачарг да.

Атомни водородни боамбаш а, цар телхенаш а, демо а из тIом болча хана боабанза юхе бисача наха лаьрхIа варгвоацаш дукха зе-зулама дергда. Дерригача дунен тIа Iобижача атомни демо нах баха а дIатIа бовла а йиш йоацаш дукха мехкаш хIалак дергда. Наха тайп-тайпара дукха лазараш доахаргда. ТIехьа тIайоагIаш йола тIехьенах бебара пейданна йоацача йоккхарг я.

Цудухьа атомни герз тоахкам бомбаш лелхийтараи, атомни тIом кечбараи духьала дукха заявленеш а тиннай белхаш а даьд советий Iаьдало а, дукха дийшача наха а, къахьегамхоша а, цар доттагIаша а.

Цу гIулакха духьала заявленеш еннай малхбузехьарча германнера а дукха дийшача из гIулакх дика кхета деш довзаш волча 18 саго. Япони мехкарча цу тайпарча 400 саго. США-ча цу мугIаре болча ши эзарнела дукхагI болча наха, иштта Англерча, Францерча Францерча кхыча мехкашкарча дийшача наха.

Советий Iаьдало, цун дийшача наха, дерригач адунен тIа мелболча къахьегамхоша, цар доттагIаша чIоагIа къахьег атомни говзала низ тема гIулакхага а ца бохиташ, из адамий боахамгеи культурагеи тоаеча лакхъеча бахийта, дерригача дунен тIарча наха зулма ца далийта гIерташ.

Доазол дехьара

Корейски къамо Корея мукъаяьккхача Советски тIемахой сийду

Пхеньян, ТАСС. Корея Советски эскаро мукъаяккхара 12-шу дизара сийна КНДР къахьегамхоша шоай къаман праздник дезду. Къаман праздник дездар бахьан долаш Пхеньяне Моранбона яхача лома тIа Корей мукъа яьккхача Советски эскара сийна гIозбаьнна зизаш дехкаш бар мукъа бахара памятника хьалхашка.

Уж зизаш дехкача хана Трудовой партен а КНРД правительствон кулгалхой а китайски къамий добровольцай виклаш а бар цига.

Зазаш тIа дохкача хана КНДР-а ССР-а паччахьалкхений гимнаш лекхар. Памятника тIа зизаш дехкар КНДР лакхерча халкъа собранен президиумгара, КНДР министрий кабинетагара, Кореян къахьегамхой партен ЦК-ра, СССР-а посольствашкагара, общественни организацешкара, вежарий мехкашкарча дипломатически викалашкара, Китай къамий добровольцашкара, предприятешкара, дешархой заведенешкара, иштта кхыбарашкара.

Американски экономика меттахьа йоалаш яц

Нью-Йорк. (ТАСС).

Профессора Гарвардскерча университета Самнера Слайтерас «Нью-Йорк таймс» яхача газета тIа письмо яздаьд, цу письмо тIа язьаь да, хIанз укх сахьате США экономикан мела моттиг я, къаьстта йIаьхача хана леладу товараш эшаш хилар: ялх бутт ха дIаяьнний йох, письмо яздаьчо, американски экономика цхьан метте латта. Производстван физически объем 1957 шера шоллагIча квартале йисай, цхьоалагIча квартале хиннача тайпара, 1956 шера тIехьарча кварталаи, укх шера хьалхарча кварталаи юкъе дукха хIама тIа кхийттадац производстван физически объема.

Еррига производстван физически объем хетаргахьа ах процент тIакхийтий укх шера, дIадахача шера тIехьарча квартала нийса лаьрхIача.

Производстван промышленни объем тахана кIезигагI я, 9 беттала хьалхагIа хинначул. Цхьа процент тIакхийтаяц 1956 шера хинначоа нийса лаьрхIача. Письмо яздаьчо къаьстта хьахойт йIаьхача хана леладу товараш кIезигдалар, 900 миллион доллар мах болаш.

«Товараш дIайидар кIезига лаккдалар,—язду СлаIтера, — цу товарий маьхаш лакхдалар а. Американцаш шоллагIча квартале кIезигагIа товараш дIайийцад, хьалхарча квартала нийса лаьрхIача».

Йиохога ЯЗДУ

Совхозерча болхлоша оала баркал

Назрановски районера Ворошилова цIерах йола совхоза Iайиллача хана денз совхоза дирекценеи Назрановски райпонеи юкъе оттаяь хинна договор, йоххаш йола хIамаш хургйоллаш совхозерча болхлошта а гIулакхерча наха а.

Совхозерча дирекце а партийни профсоюзнии организацеша белгалду, Назрановски райпо правлене ше тIайица декхар договорога хьажжа кхоачашдаьд, дика хIамаш а охкаш совхозе бахача нахага.

Масса нах бахача юрташка царна аттагIа халийта хьайилай продовольственни ларекаш, цига массе хана доххаш хул дезаш дола продовольственни товараш а баьца даараш а.

Дика оттаяьй торговлиаргIе механизатораштеи ялат чуэцаш бохкача болхлоштеи юкъе цига лелаш я райпон автолаька.

Дика оттабаь ба совхозерча столове болх, цигача миччa хана даа йиш я чам болаш дола даар, масса хана цига доххаш да керда баьцана даараш, шийла малар, хьалхарча а шоллагIча шуна ассортименташ. Совхозерча наха баркал оал Назрановски райпон правленена, строительни материалаш дика йоххаш торговли лелаерах.

Совхозе дукхагI бараш ба Казахстанера а. Средни Азера а цIабаьхка гIалгIай, керда цIенош хьаде а дезаш, кIаьнна дараш тоде а дезаш.

Райпо строительни площадке я тоаргйолаш хьуна-строительни материалаш а цемент а тхов тIа тоха хIамаш а.

Тикаьшка дукха да цIеноштa эшаш дола басараш, а хьостамаш а кхы а хозяйственни товараш а.

Ворошилова цIерах йолча совхозерча наха а дирекце а партийнии профсоюзнии организацеша баркал оал, Назрановски райпо правленена, цун председатела н. Цороевана, цар наха эша хIамаш дика тIакхахьарах. Балха тIехьа царна дика мел дар хулга лов тхона.

ХУЧИЕВ,
Назрановски районерча Ворошилов цIерах йолча совхоза директора заместитель.

Кулгалхой сагота бац...

Цхьа бут совх ха я «Заветы Ильича» яхача колхоза Сунженски районе, Красно—Октябрьское (Алхасте) уллача электростаеце болх ца бу. Ерригача колхоза а юрта а элетроэнерги телача ГЭС-о болх ца бар бахьан долаш наьха цIеношка лампаш а ягац, радио болх а бац. ГЭС-о болх ца бар бахьан да — Iаьржа денача Эсо хьарцам доха а даь хий кхычахьа гIолла дижар. Колхоза председатель Рябинин согата ца хилар бахьан долаш болх ца бер латт ГЭС. Дика дац юрта мелача хина гIулакх. Мала хий да гьана аха беза бахача наьха. Водопровод йилла лаьрхIа ялхайтта бIаь тума ахча да юрта совете. Колхозникаш а юрга баха кхыбола нах а турбашка гIолла хий Iодилларна чIоагIа раьза ба, хIаьта цу гIулакха новкъостал дергдоалаш а ба. Юрта баха нах чIоагIа тамаш еш ба уж доккхий лоархIамера гIулакхаш тесса леладарахи, колхоза председатель н. Рябинини юрта совета председатель н. Гончарови цу гIулакхашта сагота ца халарахи. Районера кулгалхой а декхарийла ба уж кхоачам боацараш ха а, дIадаха а.

Хь. МАГАМЕДОВ.

Агитатора блокнот

ССКП Нохч-ГIалгIай обкома пропагандани агитацени отдело арахийца ялхайтлагIа йола «Агитатора Блокнота» номер араяьннай.

Цу номер тIа язбаьб ССКП Нохч-ГIалгIай обкома VI пленума информационни хоам.

Цхьан оагIан тIа я партен обкома школен отдела заведующе н. Новиковас язъяь «ДикагIа кийчъле кердача дешара шера». Нохчи-ГIалгIай юртарча треста кертерча инженера н. Н. Шабаньянца язъяьй статья «ЦIенош хьалде чехкагIа, дикагIа, дарегIа». «Къамий доттагIал дола дезал» яха корреспонденци язъяьй Н. Золотайковс.

Агитатора блокнота тIа я П. Захаровс язъяь статья ГIишлонаш хьалъерий бригада бригадир Гинко Павел Павлович вувцаш.

Дунен юкъера гIулакхаш дувцаш «Пропагандан кхоллара тIехьашкара» «просцветании» яха статья язъяьй Н. В. Радионовс.

Каргалински партен райкома секретара Н. В. Истомина язъяй «Колхозера парторганизацен агитколлектив яха статья.

Агитатора новкъостала язъяь я факташ, цифраш Нохч-ГIалгIай культура лакхъеларах а доттагIехи новкъостехи дола кицаш а.

Ю. ПОВАЛЯЕВ.

ХЬАЛХАЛЕ ЛЕЛАЮ ПРЕДПРИЯТИ

Шаьла районерча кхачан хIамаш еш йола комбинат дика болх беш я. Комбината коллективо хIара бетта-бетта хIамаш арахецара паччахьалкхен планаш тIехкхоачашъю. Июль бетта комбинато 200 эзар сом мах бола продукци арахийцай: вареньеш, сомех доаккха хиш, бокъабаь сомаш. Комбинатерча болхлоех дикагIа барех ва Расулхаджи Мурадов.

НОГАЕВ

Зуламхой гуча мишта баьхар

Парка культуранени салоIареи театре антракт яр, нах фега арабаьлар. Центральни аллее тIа бIаргадейра во сурт: цIийн юккъе уллар ши саг. ЦаI венна вар, шоллагIа вар—дикка лозаваь вар. Милицен болхлоша гучадаьккхачох, вийначун тайпан цIи — Сегал яр, доархочун тайпан цIи — Аноков яр. Зулам даь моттиг дикка техкача а лерах хIама гучадаланзар. Анохов кхетам боацаш хиларах лар тахкара гIо де йиш йолаш вацар.

Милицен болхлоша чIоагIо йир из окхарий хьисапе зулам даьраш гучабаха аьнна. ХIаьта из гIулакх царна карагI а даьлар.

Орджоникидзевский милицен отделенен болхлой старший лейтенант Милосердови капитин Волкови киса кхувдача шин къуна тIехьа хьежаш бар. Автобусни станце, шоаш соцабе ма белла а, жуликаш хьалхагI юха духьале а яь дIабайдар. Цу къуйх цаI Пехотни улице гIолла Iоведар. Старший лейтенанта Милосердова милиционера Мироненкос гIо а деш соцавир зуламхо—из вар Владимир Кузьмин. ШоллагIа вола къу лригадмильций гIонца лаьцар капитана Волковс. Из вар хьалха лаьца а хинна вола Владимир Аракелов.

Орджоникидзевски милицен отделенене Кузьмингара лоткъам эцаш вар майор М. Кучаренко Кисакхувдачун къамаьл а гIулакхаш а кIезига—дукха дегабуаме хийтар цунна. Кученкона хийтар Кузьминс киса кхей дачул совх, кхы доккхагIа дола зулам леладу аьнна. Цудухьа Кучеренкос цIаьхха хаьттар цунга:

—Парке саг хIана вийнав Iа?

— Шоатта дийнахьа со-м хиннавац парке, — аьнна кхераа венна, жоп делар цо.—Из бакъдергда Аракеловси са юшаси.

Цунах кхы а чIоагIагI шек ваьлар Кучеренко.

Иштта гучадаьлар зулам дащхара хьалхара гIулакх. ХIанза зуламхой боккъонца гучабаьхаб, хIаьта Аракеловс а Кузьмина а шоаш бехке хилар тIа а ийцад.

РЕДКОЛЛЕГИ.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: Шолжа-ГIала, Красни фронтовиккий улица, № 23. Телефон 2-25-72, корректорске 2-30-91.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 23. №№ телефонов: редакции — 2-25-72, корректорской — 2-30-91.
СФ01962
11-ча августа 1918-ча шера цIерагI йола типографи
Заказ № 6028